

Coordonator: Alin Tat
Redactor: Pr. Daniel Avram
Tehnoredactor: Valerian Susan

Imagine coperta I
Rembrandt – *Pavel în închisoare*

© Revue Catholique Internationale Communio
n. XI, 4 – juillet-août 1986
Lire l'Écriture

© Casa de Editură „Viața Creștină”, 2021

Casa de Editură „Viața Creștină”
Str. Moșilor, nr. 26, 400003 Cluj-Napoca
tel: 0264-439018, int.111; 0729-884889
e-mail: viata.crestina@gmail.com
www.viata-crestina.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cum să citim Scriptura / coord.: Alin Tat ; trad. de Wilhelm
Tauwinkl. – Cluj-Napoca : Viața creștină, 2021
ISBN 978-973-674-189-0

I. Tauwinkl, Wilhelm (trad.)

2

MANUEL ISIDRO ALVES
IGNACE DE LA POTTERIE, SJ
OLIVIER BOULNOIS
MICHEL VAN ESBROECK, SJ
SANTE BABOLIN

CUM SĂ CITIM SCRIPTURA

Traducere de Wilhelm Tauwinkl

Cluj-Napoca, 2021

SUMAR**MANUEL ISIDRO ALVES****Exegeză pentru Biserică 7**

Funcția de a interpreta Biblia îi revine ansamblului comunității bisericești, în măsura în care a primit-o de la Spiritul Sfânt. Îi revine Magisteriului Bisericii, care-și exercită autoritatea în numele lui Cristos, să discearnă autenticitatea interpretării. Lectura științifică și lectura pastorală a Bibliei, departe de a fi în conflict, se sprijină una pe cealaltă.

IGNACE DE LA POTTERIE, SJ**Lectura „în Spirit“ 19**

Tradiția, în vremea Părinților Bisericii și în Evul Mediu, a afirmat întotdeauna că scopul exegezei creștine este lectura Sfintei Scripturi „în Spiritul“ în care a fost scrisă. Această cercetare a înțelegerii spirituale a fost umbrită în epoca modernă de către metoda istorică ce l-a separat în mod radical pe „Isus al istoriei“ de „Cristos al credinței“. Astăzi se schițează o redescoperire a sensului spiritual: dacă metodele celor din vechime sunt depășite, trebuie să reluăm legătura cu *modul* lor de a citi Biblia, acordând atenție conținutului și unității Scripturii, ținând seama la Tradiția vie a Bisericii.

OLIVIER BOULNOIS**Pot citi Scriptura? 51**

Biblia este un text, dar totuși nu se supune controlului nostru interpretativ. În orice interpretare, eu sunt cel care, de fapt, sunt interpretat. Pluralitatea sensurilor Scripturii – ca niște lucrări de artă moderne – marchează astfel cu câte sensuri mă solicită Cuvântul.

Cele două Testamente: o aceeași viață 81

Analiza istorică și lingvistică cea mai avansată a textelor biblice, dacă se realizează într-un mod inteligent, nu distruge, ci aprofundează înțelegerea lor spirituală, confirmând dogma ce se bazează pe ele. Conferința de față prezintă acest lucru într-un mod practic, în legătură cu tema „vieții”.

SANTE BABOLIN

Deschiderea Bibliei la întâmplare 115

Gestul de a deschide Scriptura la întâmplare, înainte de a lua o hotărâre importantă, pentru a afla astfel voința lui Dumnezeu, este atestat în viața multor sfinți. Dar aceasta n-ar trebui să înlocuiască discernământul personal și preocuparea față de comunitate.

MANUEL ISIDRO ALVES¹

Exegeză pentru Biserică

Enciclica *Divino afflante Spiritu*, publicată de Pius al XII-lea în 1943, marchează o etapă hotărâtoare în istoria interpretării științifice a Cărților sfinte. Până atunci paralizată de criza modernistă, munca exegetică a fost recunoscută ca sarcină importantă a Bisericii și a primit un imbold puternic, în același timp fiind enunțate câteva principii și tehnici metodologice de analiză. Constituția dogmatică a Conciliului Vatican II despre Revelația divină consacră această funcție specializată, recunoscând că

„este sarcina exegeților să lucreze după aceste reguli pentru înțelegerea și expunerea mai profundă a sensului Sfintei Scripturi, pentru ca, printr-un studiu, într-un fel, pregătitor, să se maturizeze judecata Bisericii” (*Dei Verbum*, DV 12).

Ultima instanță de judecată pentru interpretarea Bibliei este Biserica privită în totalitatea ei organică și

¹ Pr. Manuel Isidro Araújo Alves (1940 Vilar de Murteda, Portugalia – 2002 Cova da Piedade, Portugalia), din 1963 preot în Dieceza de Braga (Portugalia), doctorat la Institutul Biblic Pontifical (1979). Profesor de teologie la Braga și Lisabona. Redactor-șef al ediției portugheze a revistei *Communio*. Rector al Universității Catolice Portugheze (1996-2000).

ierarhizată. Dar Biserica nu se poate lipsi de exegeză, după cum nu se poate lipsi de reflecția teologică.²

Această învățătură a Conciliului oferă variante foarte variate de aplicare, datorită lipsei de convergență metodologică între exegeză și utilizarea teologico-pastorală a Sfintei Scripturi. Exegetul, datorită spiritului științific ce-i orientează munca, tinde să se plaseze pe nivelul cercetării pure, eliberându-se de toate condiționările exterioare și făcând abstracție de perspectivele și consecințele teologice. Pe lângă aceasta, exegeza actuală își lărgeste orizonturile dincolo de hotarele ce înconjoară chestiunile referitoare la originea și la sensul primar al textului, propunându-și ca obiectiv o interpretare aplicabilă problemelor din prezent. Dar analiza exegetică întâlnește dificultăți de receptare și recunoaște caracterul întotdeauna problematic al sistemelor și al formulărilor teologice primite sau care intervin în domeniul ei propriu. Consecința directă ce reiese de aici este fie un individualism accentuat în interpretarea biblică, fie un paralelism între exegeza științifică și exegeza funcțională.

Această dezbinare trebuie înlăturată, nu doar la nivelul Magisteriului viu al Bisericii, căruia îi revine

² Cf. Walter Kasper, „La fonction de la théologie dans l'Église”, *Concilium* 60 (1970), 47-53; Rudolf Schnackenburg, „Die Funktion der Exegese in Theologie und Kirche”, în Idem, *Maßstab des Glaubens*, Freiburg-Basel-Viena, 1978, 11-36; Étienne Trocmé, „Bible et théologie: une querelle sans fin”, *Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses* 62 (1982), 219-224.

sarcina să interpreteze în mod autentic Cuvântul lui Dumnezeu (DV 10; *Lumen gentium*, LG 24-25), ci încă de la nivelul comunității creștine înseși, pentru care exegetul își exercită funcția charismatică. În acest scurt articol, vom vedea în ce măsură comunitatea creștină este un criteriu de hermeneutică biblică și în ce fel se armonizează ea cu autoritatea Magisteriului.

I. Exegeză și comunitate

Munca unui exeget poate fi privită în raport cu trei funcții, ce corespund celor trei momente ale interpretării unui text.³ Într-un prim moment, el caută, cu ajutorul unei analize istorico-literare, să determine sensul textului în mediul său original. Al doilea moment constă în traducerea limbajului din trecut în categorii și în moduri de gândire actuale, străduindu-se să confrunte textul cu aspirațiile și problemele omenești care se manifestă într-un nou sistem lingvistic. Al treilea moment al cercului hermeneutic este cel care inserează cuvântul în cadrul specific al unui auditoriu, al unei situații comunitare sau individuale, pentru a-l face să acționeze ca stimul al deciziei. Îi revine liturgiei, propovăduirii, pastorației și reflecției ascetice să treacă la aplicarea textului sacru, dar ținând seama că acest lucru nu este decât un moment al unui singur cerc exegetic, care trebuie să se sprijine pe momentele precedente. Acest lucru ni-l spune limpede Constituția despre Revelația divină, atunci când îi îndeamnă pe exegeții catolici să-și asocieze cu râvnă puterile,

³ Cf. Armido Rizzi, „L'ermeneutica come metodo”, în *I Libri di Dio. Introduzione generale alla Sacra Scrittura*, Torino 1975, 307-315. Carlo Maria Martini, „Ermeneutica, Comunità e Magistero”, în *Esegesi ed Ermeneutica. Atti della XXI Settimana Biblica*, Brescia 1972, 163-170; Miguel Antonio Barriola, „El exegeta en la Iglesia”, *Tierra Nueva* 7 (1978), 24-46.

„să cerceteze și să prezinte cu mijloacele adecvate textele sacre astfel încât un număr cât mai mare de slujitori ai cuvântului divin să poată împărtăși cu rod Poporului lui Dumnezeu hrana Scripturii care să lumineze mințile, să întărească voințele, să înalțe inimile oamenilor spre iubirea lui Dumnezeu” (DV 23).

O exegeză care vizează o înțelegere mai profundă a Scripturii nu este o știință abstractă, ci, în primul rând, o știință având o funcție pastorală în folosul slujitorilor Cuvântului.

Veriga ce garantează continuitatea și independența diferitelor momente ale unui singur cerc hermeneutic este comunitatea, principiu al întregului proces de interpretare. Comunitatea este purtătoarea unor elemente comune sau proprii diferitelor culturi umane, care fac ca exegetul din prezent să poată înțelege trecutul. Interpretarea se dezvoltă în mod necesar pornind de la analiza situației comunitare, de la trebuințele și problemele acesteia. Ea constituie locul de aplicare și mediul de aculturație ce furnizează un orizont interpretativ pentru transpunerea textului în categoriile actuale. În cazul concret al cărților Sfintei Scripturi, comunitatea poate fi numită matrice de înțelegere premergătoare, nu doar în măsura în care le comunică credincioșilor aplicațiile, ideile și interpretările ce-i călăuzesc în citirea acestor cărți, ci și în măsura în care le asigură o continuitate în însăși tradiția și credința.

În acest fel, Biserica este prin excelență locul în care tradiția face ca „înseși textele sfinte” să fie „înțelese prin ea [prin Biserică] mai profund, iar acțiunea lor devine tot mai vie” (DV 8). Referitor la tezaurul cuvântului lui Dumnezeu, Biserica are sarcina să-l asculte cu pietate, să-l păstreze cu sfințenie și să-l expună cu fidelitate (cf. DV 10). Ca ascultătoare a cuvântului, comunitatea credincioasă se lasă introdusă în acesta, descoperindu-i virtualitățile și semnificațiile mereu noi, pe care le transmite și le expune într-o actualizare neîntreruptă. În acest context, se poate vorbi de Biserică drept sacrament al cuvântului, cu ajutorul căruia viața de credință se prezintă ca semn al unui cuvânt vestit în categoriile culturale ale celor care-l ascultă. Ea este, în ansamblul ei, „stâlp și temelie a adevărului” (1Timotei 3,15), care învață și se manifestă „în învățătura, în viața și în cultul său” (DV 8), reflectându-se astfel ca o oglindă ce dezvăluie sensul cuvântului care o călăuzește.

Garanția adevărului în Biserică vine din lucrarea Spiritului Sfânt, care o inspiră neîncetat la lectura Sfintei Scripturi.⁴ Constituțiile dogmatice *Dei Verbum* și *Lumen gentium* îl menționează pe Spiritul Sfânt în contextul interpretării (nr. 8, 12, 21). Întregul popor creștin este călăuzit de Spirit să primească

⁴ Cf. Luigi Sartori, „Ermeneutica, Comunità e Magistero alla luce del Vaticano Secondo”, în *Esegesi ed Ermeneutica, op. cit.*, 149-162.

cuvântul lui Dumnezeu, să adere la el, să-l trăiască și să-l pătrundă tot mai adânc (LG 12). Comunității întregi i se recunoaște posibilitatea pătrunderii intime a cuvântului prin Spirit, care o călăuzește la tot adevărul, o unește în comuniune și o diriguiește ca principiu de viață cu ajutorul darurilor ierarhice și charismatice. Ungerea Spiritului le conferă credincioșilor simțul credinței (*sensus fidei*), care este temeiul unei infailibilități *in credendo*.

Funcția de a interpreta Biblia îi aparține deci comunității creștine, în care Spiritul Sfânt lucrează ca principiu lăuntric. Totuși, această comunitate nu este nediferențiată, ci organică, având un Magisteriu viu căruia i se încredințează sarcina de a interpreta autentic cuvântul lui Dumnezeu (DV 10; LG 24-25).

II. Exegeză și Magisteriu

Dacă hermeneutica textului sacru este o funcție a întregii Biserici, care va fi atunci funcția specifică a Magisteriului în domeniul interpretării biblice? Răspunsul la această întrebare este implicit în expresia „Magisteriu autentic”, al cărei înțeles se deduce din *Dei Verbum*, potrivit căruia o interpretare autentică a cuvântului lui Dumnezeu „a fost încredințată numai Magisteriului viu al Bisericii, a cărei autoritate se exercită în numele lui Isus Cristos” (DV 10). Autenticitatea se află în *autoritatea și în numele* lui Isus, care le-a încredințat păstorilor conducerea turmei. Aceștia nu dețin sinteza tuturor funcțiilor și charismelor, ci au misiunea de a călăuzi, învățând cu autoritate și stimulând. O hermeneutică a păstorilor, în măsura în care este oficială, publică și vizând în primul rând semnele credinței, adică formulările și limbajul eclezial, este normativă pentru comunitatea în care se întâlnește un criteriu-etalon pentru adevărata unitate și comuniunea de credință eclezială.

Exercitându-și misiunea de proclamare a cuvântului în numele lui Cristos, Magisteriul are nevoie de o exegeză aprofundată a Cărilor sfinte. Aceasta este, în același timp, punctul de convergență al eforturilor de interpretare variate și numeroase care apar în Biserică. Declarațiile

sau directivele sale autentice stimulează, în sânul acesteia, o activitate de analiză exegetică și de reflecție teologică.

În acest fel, Magisteriul nu este doar punctul de plecare al procesului de interpretare, ci și punctul de sosire al aprofundărilor ce rezultă din meditația și din experiența credincioșilor (DV 8), precum și din studiul exegeților (DV 12). El poate interveni în acest stadiu printr-o judecată autentică ce asumă și ratifică datele exegetice (DV 10,12).

Concret, Magisteriul intervine în actul interpretării din partea comunității la diferite niveluri. Interesul său deosebit se concentrează asupra celui de-al treilea moment al cercului hermeneutic, cel al *aplicării*. În acest moment, cuvântul Scripturii, actualizat în propovăduire, pune în ordine opțiunile credinței și hotărârile morale ale celor ce-l ascultă. Magisteriul exercită aici o funcție direct pastorală de proclamare și definire cu autoritate și nu doar o funcție de stimulare și de veghere.

În faza de transpunere a sistemelor de limbaj, Magisteriul nu exercită o acțiune directă și activă; se limitează la pronunțarea judecății sale autentice asupra fidelității față de tradiția Bisericii a premiselor filozofice și a implicațiilor doctrinare ale metodelor folosite. *Dei Verbum* deosebește clar funcția proprie a exegeților de cea a unei instanțe superioare, afirmând: „tot ceea ce se leagă de modul de a interpreta Scriptura se află supus în

ultimă instanță judecătorească a Bisericii, care împlinește dumnezeiasca poruncă și slujire de a păstra și interpreta cuvântul lui Dumnezeu“ (DV 12).

Primul moment al cercului hermeneutic, în care se analizează sensul textului în contextul său istoric și literar, ține mai ales de sfera criticii. Specialiștilor în științe biblice le revine să determine, cu ajutorul metodelor științifice proprii lor, sensul original al textului. În această fază de interpretare, Magisteriul nu intervine decât în momentul introducerii textului în fluxul tradiției de credință a Bisericii.

Condiția de autenticitate a Magisteriului în determinarea sensului unui text este de a-l înțelege din interior și de a-l percepe în rezonanțele și virtualitățile sale mereu reînnoite în viața Bisericii. Exegețul, în ceea ce-l privește, elaborând o interpretare riguros științifică a textelor, îi aduce Magisteriului un serviciu indispensabil și pregătește *maturizarea* credinței comunității bisericești (DV 12). Ca membru al comunității în sânul căreia exercită o funcție specializată, trebuie să păstreze *sensus ecclesiae* [„simțul Bisericii“] ca punct de referință al interpretării sale (DV 23). Biserica este un loc hermeneutic privilegiat în care începe studiul cuvântului lui Dumnezeu, care se exercită ca o funcție charismatică în slujba întregii comunități de credință și a Magisteriului său autentic.

Sarcina exegetului, orientată astfel prin criteriile normative ale comunității și ale Magisteriului, decurge din obiectul propriu al textului pe care-l analizează. Conținutul Bibliei este cuvântul revelat, a cărui semnificație se situează la nivelul credinței. Interpretarea acestuia presupune acceptarea prealabilă a caracterului deosebit al datului biblic, care vine din credința (*ex fide*) unei comunități și se adresează credinței (*in fidem*) cititorului. Această condiție prealabilă nu diminuează și nici nu limitează autonomia metodologică pe care o cere exegeza, ca orice altă activitate științifică. Dimpotrivă, ea proiectează orizontul pe care interpretul trebuie să-l păstreze în determinarea sensului istoric și literar al unui text.

Exegeza științifică nu este, pur și simplu, o metodă printre altele de interpretare a Sfintei Scripturi. Ea constituie o parte integrantă a cercului hermeneutic și trebuie să intre implicit în orice aplicație teologică sau pastorală. Lectura științifică și lectura pastorală a Bibliei țin de charisme și slujiri diferite în sânul Bisericii. Dar între aceste slujiri există o interdependență reciprocă. Libertatea cu care trebuie exercitate nu înseamnă independență absolută, „libertate față de Biserică și față de adevăr, ci libertate pentru Biserică și pentru adevăr“.⁵

⁵ Cf. Walter Kasper, art. cit. (nota 1), 52.

Nu există niciun motiv să ne temem de conflict între exegeză și Biserică. Tensiunile ocazionale ce ar putea apărea ar fi un îndemn la studiul mai aprofundat al textelor dificile, „până când apare o soluție armonioasă în care contribuțiile tradiției, respectiv ale exegezei, să se fecundeze reciproc pentru îmbogățirea patrimoniului Bisericii”.⁶

⁶ Cf. Pierre Grelot, „L'inspiration de l'Écriture et son interprétation”, în *La Révélation Divine*, Paris, (1968), 378.

IGNACE DE LA POTTERIE, SJ1

Lectura „în Spirit“

Mai putem citi Biblia și azi în felul în care o făceau Sfinții Părinți ai Bisericii?

În 1980, revista *Concilium*, în secțiunea de Ecumenism, consacră un întreg fascicul temei foarte dezbătute și deosebit de delicate privind „Lecturile divergente ale Sfintei Scripturi”.² Primul articol aborda frontal problema fundamentală: „Metoda istorico-critică este oare depășită?” Firește, răspundea negativ. În ciuda formei interogative a titlului, autorul (care este protestant) trecea cu totul sub tăcere faptul totuși incontestabil că, de vreo douăzeci de ani, criticile împotriva acestei metode s-au tot înmulțit. Pe lângă aceasta, chiar divergența lecturilor propuse în acest caiet arată deja

¹ Pr. Ignace de La Potterie, SJ (1914 Waregem, Belgia – 2003 Heverlee, Belgia), intrat în Societatea lui Isus în 1932, hirotonit preot în 1945. Doctorat la Institutul Biblic Pontifical (1965). Profesor la Louvain și la Roma. Membru al Comisiei Biblice Pontificale și consultant al Congregației pentru doctrina credinței.

² *Concilium* 158 (1980).

insatisfacția crescândă în fața monopolului științific pe care pretind că-l posedă susținătorii metodei istorico-critice. Pentru caracterizarea acestei situații incerte în care se află exegeza contemporană, să cităm încă două titluri deosebit de elocvente. În 1974, François Refoulé publica un articol care era o constatare: „Exegeza în discuție“;³ în anul următor, François-Paul Dreyfus, într-un studiu care a făcut istorie, opunea „exegeza de la Sorbona“ „exegezei în Biserică“.⁴

Într-adevăr, este important să amintim că, pentru creștin, adevărata interpretare a Sfintei Scripturi rămâne și va fi mereu „exegeza în Biserică“. Dar este semnificativ că acest tip de exegeză nu este prezentat de *Concilium* decât într-un mod reductiv, într-una din „chestiunile controversate“: autorul (care, de data aceasta, este un catolic) se mărginește să judece critic rolul „autorității Bisericii în interpretarea Scripturii“ (avem încă de a face cu obsesia antimodernismului), dar n-are nimic de spus despre însușirile specifice ale exegezei creștine. Pentru a evalua mai bine contrastul cu vederile Tradiției, să amintim ceea ce subliniase, la începutul secolului al XIX-lea, în mod strălucit, marele teolog al Bisericii Johann Adam Möhler:

³ François Refoulé, „L'exégèse en question“, *Le Supplément* 111 (1974), 391-423.

⁴ François-Paul Dreyfus, „Exégèse en Sorbonne, exégèse en Église“, *Revue Biblique* 82 (1975), 321-359.

„Scriptura trebuie interpretată spiritual, fiindcă este inspirată de Spiritul Sfânt și pe acest Spirit îl dăruiește Biserica întemeiată de Isus, ajungând la noi într-o succesiune neîntreruptă; ceea ce-i contravine trebuie respins ca fiind fals [...]. Sfânta Scriptură trebuie interpretată spiritual, adică nu se poate și nu este îngăduit niciodată să aflăm în ea vreo contradicție față de convingerea Bisericii [...]. Nu s-a socotit o limitare a exegetului, dacă acesta interpreta Sfânta Scriptură după învățătura Bisericii“.⁵

În această prezentare sintetică a istoriei exegezei, am dori să arătăm că Tradiția din vechime, în vremea Părinților și a Evului Mediu, a afirmat întotdeauna că scopul ultim al exegezei creștine este citirea Sfintei Scripturi „în Spirit“, așadar căutând înțelegerea spirituală a acesteia. Vom arăta apoi că acest echilibru a fost rupt la începutul perioadei moderne. În încheiere, vom arăta în ce sens se orientează eforturile contemporanilor pentru a reface, pe o bază mai critică, sinteza creștină.

⁵ Johann Adam Möhler, *Die Einheit der Kirche, oder das Princip des Katholicismus, dargestellt im Geiste der drei ersten Jahrhunderte*, Tübingen 1825, 315-316.